

DOI: 10.59560/18291155-2026.1-301

ԱՐԱՐԱՏ ԵԳԱՆՅԱՆ

*Երևանի պետական համալսարանի
Իրավագիտության ֆակուլտետի
Երրորդ կուրսի ուսանող
ORCID ID: 0009-0002-7140-4574*

Գիտական ղեկավար՝ ԿԱՐԵՆ ՀԱԿՈՐՅԱՆ

*Երևանի պետական համալսարանի
Իրավագիտության ֆակուլտետի
սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դասախոս,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

**ՈՉ ԻՐԱՎԱԶԱՓ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ԽԱԽՏՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ ՈՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ**

Ամփոփագիր

Հոդվածում համակողմանի ուսումնասիրված են ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտման դեպքում ոչ գույքային վնասին առնչվող մի շարք հիմնախնդիրներ: Ուսումնասիրության արդյունքում ներկայացված առաջարկների համար հետազոտվել են թե՛ ներպետական և թե՛ միջազգային դատական պրակտիկան, անդրադարձ է կատարվել տեսական իրավական ուսումնասիրությունների մեջ առաջ քաշված մի շարք պնդումների:

Ուսումնասիրության նպատակն է ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտման դեպքում ոչ գույքային վնասի հատուցում ստանալու նախապայմանների, ոչ գույքային վնասի առկայության ապացուցման հետ կապված հիմնահարցերի բացահայտումը, ինչպես նաև ներողության միջոցով ոչ գույքային վնասի հատուցման, իրավաբանական անձի կողմից հատուցում ստանալու հնարավորությունների բացահայտումը:

Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ՝

- ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտմամբ կարող է ոչ գույքային վնաս հասցվել նաև իրավաբանական անձանց,

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ $\diamond$ ՏԵՂԵԿՎԱԳԻՐ $\diamond$ 1(122) 2026

- ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտման փաստը կարող է հաստատվել թե՛ նախնական, թե՛ հետագա փուլում,

- վարչական վարույթի կամ դատավարության ընթացքում հիմնարար իրավունքի խախտման փաստի ապացուցման դեպքում պետք է գործի ոչ գույքային վնաս հասցված լինելու կանխավարկածը,

- որպես վարչական մարմնի կողմից ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասի հատուցում կարող է պահանջվել ներողություն խնդրել:

Հիմնաբառեր. ոչ իրավաչափ վարչարարություն, ոչ գույքային վնաս, հիմնարար իրավունքներ, բարոյական վնաս, ոչ նյութական վնաս, վարչական իրավունք:

Ներածություն

Սույն գիտական հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտման դեպքում ոչ գույքային վնասի հատուցում ստանալու նախապայմանները: Այդ նախապայմանների մասով դատական պրակտիկայում առկա են մի շարք հակասական դատական ակտեր, որոնցով էլ պայմանավորվում է սույն ուսումնասիրության արդիականությունը: Ուսումնասիրության նպատակներից են նաև ոչ գույքային վնասի առկայության ապացուցման հետ կապված հիմնահարցերի բացահայտումը, ինչպես նաև ներողության միջոցով ոչ գույքային վնասի հատուցման, իրավաբանական անձի կողմից հատուցում ստանալու հնարավորությունների բացահայտումը: Նշենք նաև, որ վերոնշյալ հարցերից որոշները (օրինակ՝ ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ վնաս հասցնելու դեպքում ներողության միջոցով վնասի հատուցման ինստիտուտը) ընդհանրապես ուսումնասիրված չեն հայ իրավագիտության մեջ:

Ուսումնասիրության խնդիրն է գիտական հոդվածի առարկա կազմող հարցերի վերաբերյալ դատական պրակտիկայում առկա հակասությունների վերացումը, ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտման դեպքում ոչ գույքային վնասի հատուցում ստանալու նախապայմանների բացահայտումը, փոխհատուցում ստանալու իրավունք ունեցող սուբյեկտների կազմի բացահայտումը, վնաս հասցված լինելու փաստի ապացուցման որոշ հարցերի հստակեցումը:

Ոչ գույքային վնասի հասկացությունը

Վնասի ինստիտուտի կարգավորումը գլխավորապես կարգավորվում է Քաղաքացիական օրենսգրքով: Ըստ վերոնշյալ օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի՝ վնասը

կարող է լինել նյութական և ոչ նյութական: Նյութական վնասն իր հերթին բաղկացած է իրական վնասից և բաց թողնված օգուտից: Մյուս տեսակը ոչ նյութական վնասն է, որը իրավաբանական համայնքին հայտնի է տարբեր եզրույթներով: Մի շարք իրավական ակտերի մեջ, դատական պրակտիկայում այս ինստիտուտը բնորոշվում է որպես «բարոյական վնաս»¹, «ոչ գույքային վնաս»², «ոչ նյութական վնաս»³ անվանումներով⁴: Այս հասկացությունները մի շարք իրավական ակտերում իրավացիորեն նույնացվում են⁵, ուստի՝ գտնում ենք, որ ելնելով «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի պահանջներից, անհրաժեշտ է բոլոր իրավական ակտերում ապահովել եզրույթների միասնականությունը և ընտրել վերոնշյալ հասկացություններից մեկը՝ հետագա խառնաշփոթից խուսափելու համար:

2014 թվականին Քաղաքացիական օրենսգրքում կատարված փոփոխությունների և լրացումների արդյունքում ավելացվել է 162¹-րդ հոդվածը, որը սահմանում է «ոչ նյութական վնաս» հասկացությունը: Ըստ վերոնշյալ նորմի՝ «Սույն օրենսգրքի իմաստով ոչ նյութական վնասը ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանք է, որն առաջացել է անձին ի ծնե կամ օրենքի ուժով պատկանող նյութական կամ ոչ նյութական բարիքների դեմ ուղղված կամ նրա անձնական գույքային կամ ոչ գույքային իրավունքները խախտող որոշմամբ, գործողությամբ կամ անգործությամբ»: Մինչև վերոնշյալ հասկացության սահմանումը տարբեր նորմատիվ իրավական ակտերում առկա էր ոչ նյութական վնասի ինստիտուտ, որոնք, սակայն, չէին բացահայտում տվյալ եզրույթների բովանդակությունները (օրինակ՝ ՎԻՎ օրենսգիրք, հոդված 268, ՎՀՎՎ մասին օրենք, հոդված 104, Գովազդի մասին ՀՀ օրենք, հոդված 23, նախկին Քրեական օրենսգիրք և այլն): Հետաքրքրական է, որ թեև 1998 թվականին ընդունված Քաղաքացիական օրենսգիրքը չէր պարունակում ոչ նյութական վնասի ինստիտուտ, սակայն 1964 թվականին ընդունված Քաղաքացիական օրենսգրքի մեջ 1997 թվականին ավելացվել էր «Բարոյական վնաս» վերտառությամբ հոդված, որը, չսահմանելով այդ եզրույթի հստակ հասկացությունը, նախատեսել էր պաշտպանություն ոչ նյութական իրավունքները խախտող կամ քաղաքացուն պատկանող այլ ոչ նյութական բարիքների դեմ ուղղված գործողություններից:

¹ ՎԻՎ օրենսգիրք, 268-րդ հոդված:

² «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենք, 105-րդ հոդված:

³ Քաղաքացիական օրենսգիրք, 17-րդ հոդվածի 3-րդ մաս:

⁴ Հոդվածի հետագա շարադրանքում օգտագործված վերոնշյալ եզրույթներն ունեն նույնաբովանդակ իմաստ:

⁵ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումը քաղաքացի Արթուր Խաչատրյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 17-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ ՀՀ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ գործով, ՍԴՈ-1121:

Ոչ գույքային վնասի ինստիտուտը շատ ավելի տարածված է անգլոսաքսոնական իրավական համակարգերում, որտեղ այն բավականին մեծ ազդեցություն է ունեցել իրավական պրակտիկայի զարգացման վրա: Ի հակադրումն դրա՝ բարոյական վնասի ինստիտուտը տասնամյակներ շարունակ սոցիալիստական երկրների իրավական համակարգերի կողմից համարվել է անընդունելի: 1953 թվականի «Իրավաբանական բառարանում» ասվում էր. «Ոչ գույքային կամ այսպես կոչված բարոյական վնասի դրամական հատուցումը սովետական մարդու արժանապատվությունը նվաստացնում է և համաձայն գործող օրենսդրության՝ տեղ չի կարող ունենալ», այս մոտեցումը հետագայում դրվել է նաև խորհրդային այլ իրավաբանների մոտեցումների հիմքում: Վ. Սմիրնովը և Ա. Սոբչակը անժխտելիորեն պնդում էին, որ բարոյական վնասը զուրկ է տնտեսական բովանդակությունից և նյութական հատուցման ենթակա չէ¹: Այսինքն՝ խորհրդային գիտնականները պնդում էին, որ նվաստացուցիչ է ի հատուցումն բարոյական վնասի պահանջել գումար:

Այնուամենայնիվ, Սահմանադրական դատարանի որոշումների արդյունքում ՀՀ-ի իրավական համակարգ մուտք գործեց ոչ գույքային վնասի ինստիտուտը, ապա նաև ընդլայնվեց դրա սահմանափակ կիրառման ոլորտը:

ՍԴՈ-1383 որոշման իրավական նշանակությունը ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտմամբ պատճառված ոչ գույքային վնասի դեպքում

Մինչև ՍԴՈ-1383 որոշումը «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) 104-րդ հոդվածի 1-ին մասը նախատեսում էր ոչ գույքային վնասի հատուցում ֆիզիկական անձի հիմնարար իրավունքների խախտման միայն հետևյալ դեպքերում՝

- ազատության սահմանափակում,
- անձեռնմխելիության խախտում,
- բնակարանի անձեռնմխելիության խախտում,
- անձնական կամ ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության խախտում,
- պատվի, բարի համբավի կամ արժանապատվության արատավորում:

Ուստի՝ ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասի հատուցման իրավունքը նախատեսված էր սահմանափակ թվով սահմանադրական

¹ Հովհաննիսյան Կ., «Բարոյական վնասի հատուցման հիմնախնդիրները և նշված ինստիտուտի առավել վիճահարույց ասպեկտները»: «Արդարադատություն»:

իրավունքների՝ ՀՀ Սահմանադրության 23-րդ, 25-րդ, 27-րդ, 31-րդ և 32-րդ հոդվածների խախտման դեպքերում:

ՀՀ Սահմանադրության 62-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «յուրաքանչյուր ոք ունի պեղական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց ոչ իրավաչափ գործողություններով կամ անգործությամբ, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում՝ նաև իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցման իրավունք», իսկ 75-րդ հոդվածը՝ «հիմնական իրավունքները և ազատությունները կարգավորելիս օրենքները սահմանում են այդ իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր»:

Սահմանադրական դատարանը, իր որոշման հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ մարդու հիմնարար իրավունքների սահմանումը առանց դրանց խախտմամբ հասցված ոչ գույքային վնասի դեպքում հատուցում ստանալու իրավունքի այդ հիմնարար իրավունքները դարձնում է հոչակագրային և ոչ արդյունավետ, քննության առավ օրենքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականությունը և հակասահմանադրական ճանաչեց դրա մեջ առկա օրենսդրական բացը, սահմանելով, որ «մինչև ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից համապատասխան իրավակարգավորումների հստակեցումը և իրավակարգավորման բացի հաղթահարումը ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասի հատուցման հնարավորությունը պետք է ապահովվի Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերում և ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ մարդու և քաղաքացու բոլոր հիմնական իրավունքների խախտման դեպքերում»:

Սահմանադրական դատարանի այս որոշման արդյունքում վարչական մարմինների վրա դրվեց պարտականություն փոխհատուցելու ոչ միայն օրենքով նախատեսված իրավունքների խախտումների, այլ նաև բոլոր հիմնարար իրավունքների խախտումների դեպքում պատճառված ոչ գույքային վնասը: Հիմնարար իրավունքները ներառում են թե՛ ներպետական, թե՛ միջազգային պայմանագրերով նախատեսված հիմնարար իրավունքները:

Թեև ՍԴՈ-1383 որոշմամբ անդրադարձ չի կատարվել այդ հանգամանքին, այնուամենայնիվ որոշման էությունից բխում է, որ հակասահմանադրական է նաև օրենքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասի այն հատվածը, որի համաձայն ոչ գույքային վնասը ենթակա է փոխհատուցման միայն ֆիզիկական անձանց: ՀՀ Սահմանադրության 74-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Հիմնական իրավունքները և ազատությունները տարածվում են նաև իրավաբանական անձանց վրա այնքանով, որքանով այդ իրավունքները և

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ Ծ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Ծ 1(122) 2026

ազատություններն իրենց էությանը կիրառելի են դրանց նկատմամբ»: Սակայն ակնհայտ է, որ ոչ իրավաչափ վարչարարության արդյունքում կարող է վնաս հասցվել նաև իրավաբանական անձանց:

Դիտարկենք մի օրինակ. ՊԵԿ-ի ոչ իրավաչափ ստուգումների արդյունքում ընդունվել է ստուգման ակտ, որով սահմանվել է, որ իրավաբանական անձը չի կատարում իր հարկային պարտավորությունները: Այս որոշման արդյունքում իրավաբանական անձի բարի համբավին հասցվել է վնաս, քանի որ վերջինս հասարակության շրջանում հայտնի է դարձել որպես ձեռնարկատիրական անբարեխիղճ գործունեություն իրականացնող սուբյեկտ: Ուստի՝ Օրենքի քննարկվող հոդվածի բառացի մեկնաբանությունից բխում է, որ այն հատուցման ենթակա է համարում միայն ֆիզիկական անձին պատճառված ոչ գույքային վնասը:

Կարծում ենք, որ ՀՀ Սահմանադրության 74-րդ հոդվածից և Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1383 որոշման էությունից և անուղղակի մեկնաբանությունից հետևում է նաև, որ սույն հոդվածը հակասահմանադրական է նաև այն մասով, որ չի նախատեսում իրավաբանական անձի ոչ գույքային վնասի հատուցում, երբ խախտվում են վերջինիս հիմնարար իրավունքները:

Հատկանշական է, որ ցանկացած իրավիճակում, երբ որևէ անձի նկատմամբ տեղի է ունեցել ոչ իրավաչափ վարչարարություն, վերջինիս հիմնարար իրավունքներից առնվազն մեկը միշտ խախտվում է. այն է ՀՀ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածով երաշխավորված պատշաճ վարչարարության իրավունքը:

Ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասի պահանջի նախապայմանները

Ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված վնասի ինստիտուտը սերտորեն առնչվում է քաղաքացիական իրավունքի վնասի ինստիտուտին և բխում է դրանից: Վնասի հատուցումը քաղաքացիական իրավունքում տեղի է ունենում միայն որոշակի նախապայմանների առկայության դեպքում. դրանք են իրավունքը խախտած անձի ոչ օրինաչափ վարքագծի, վնասի, վնասի ու ոչ օրինաչափ գործողության միջև պատճառահետևանքային կապի և պարտապանի մեղքի միաժամանակյա առկայությունը¹:

Ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված վնասի դեպքում ևս Վճռաբեկ դատարանը մշակել է որոշակի նախապայմաններ՝ հաշվի առնելով այս ինստիտուտի առանձնահատկությունները վարչական իրավունքում: Վճռաբեկ դատարանը, քննության

¹ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը քաղաքացիական գործ թիվ ՀՔԴ-3/0016/02/08 մասին:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ 1(122) 2026

առնելով թիվ ՎԴ/1761/05/14 վարչական գործը, տվել է նախադեպային նշանակություն ունեցող մեկնաբանություն, որի համաձայն՝ «(...) վարչական մարմինների վարչարարության արդյունքում պետության պատասխանատվությունը ծագում է հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում՝

- իրականացվել է ոչ իրավաչափ (իսկ նույն օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև իրավաչափ) վարչարարություն,

- պատճառվել է վնաս,

- իրականացված վարչարարության և պատճառված վնասի միջև առկա է պատճառահետևանքային կապ»:

Նախ նշենք, որ առաջին նախապայմանը կարող է առկա լինել միայն այն դեպքում, երբ վարչական մարմնի վարչարարությունը, որով անձին վնաս է հասցվել, վարչական կամ դատական կարգով ճանաչվել է ոչ իրավաչափ: Նախապայմանների համակարգային ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված վնասի հատուցում ստանալու գործընթացը պայմանականորեն բաժանել երկու փուլի՝ նախնական և հետագա: Նախնական փուլում անհրաժեշտ է վարչական կամ դատական կարգով վիճարկել վարչարարության իրավաչափությունը, վարչական ակտով կամ վճռով հաստատել, որ անձի նկատմամբ իրականացված վարչարարությունը անօրինական է: Հետագա փուլում անհրաժեշտ է վարչական կարգով պահանջ ներկայացնել վնաս հասցրած վարչական մարմնին տվյալ վնասի հատուցման համար, իսկ մերժում ստանալու դեպքում՝ հայց ներկայացնել դատարան. այս փուլում անհրաժեշտ է ապացուցել մյուս երկու նախապայմանների՝ վարչարարությամբ հասցված վնասի և վարչարարության ու պատճառված վնասի միջև պատճառահետևանքային կապի առկայությունը:

Վերոնշյալ նախապայմանների առկայությունը, համաձայն Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշման, ընդհանուր է թե՛ գույքային և թե՛ ոչ գույքային վնասի հատուցման պահանջ ներկայացնելու դեպքում: Այնուամենայնիվ որոշ գիտնականներ գտնում են, որ սույն նախապայմանները ենթակա են լրացման, եթե վարչական մարմնին կամ դատարանին ներկայացվում է ոչ գույքային վնասի հատուցման պահանջ: Ըստ վերջիններիս՝ ոչ գույքային վնասի հատուցման դեպքում վարչական կամ դատական կարգով ոչ միայն պետք է հաստատել վարչարարության ոչ իրավաչափ լինելը, այլ նաև ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ հիմնարար իրավունքի խախտման փաստը¹:

¹ Գեղամյան Է., Հակոբջանյան Ա., Վարչարարությամբ պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցման նախապայմանների վերաբերյալ որոշ հիմնահարցեր: «Արդարադատություն», 2022 թ., 1 (56):

Այնուամենայնիվ, նման դիրքորոշման հետ համաձայնել չենք կարող: Օրենքի 96-րդ հոդվածը որպես վնասի հատուցման նախապայման սահմանում է միայն վարչարարության ոչ իրավաչափ ճանաչումը՝ որևէ նշում չպարունակելով այն պահանջի մասին, որ ոչ գույքային վնասի դեպքում անհրաժեշտ է հիմնարար իրավունքի խախտման փաստի հաստատումը: Դեռ ավելին, նման պահանջ չի բխում նաև Օրենքի 104-րդ հոդվածի բովանդակությունից, որը վերաբերում է ոչ գույքային վնասի հատուցմանը: Սույն հոդվածի բովանդակությունը որևէ կերպ չի սահմանափակում վարչական մարմինն և դատարանին հիմնարար իրավունքի խախտման փաստը հաստատել ոչ թե նախնական փուլում, այլ հետագա:

Նշված դիրքորոշման կողմնակիցները ի հավաստումն իրենց կարծիքի մատնանշում են Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումը, որը վերջինս հայտնել է թիվ ԵԿԴ/3296/02/14 քաղաքացիական գործի շրջանակներում: Այդ որոշման մեջ Վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ «Հայաստանի Հանրապետությունում հատուցման է ենթակա միայն պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ պաշտոնատար անձի կողմից պատճառված ոչ նյութական վնասը: Ընդ որում, վերոնշյալ անձանց կողմից կատարված խախտումը չպետք է լինի ենթադրյալ խախտում: Այդ խախտումը պետք է հաստատված լինի դատարանի կամ քրեական հետապնդման մարմնի կողմից»: Առաջին հայացքից թվում է, որ վերոնշյալ պահանջը վերաբերում է նաև ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտմամբ պատճառված ոչ գույքային վնասին, սակայն անհրաժեշտ է էլ ավելի խորությամբ ուսումնասիրել վերոնշյալ որոշումը և Քաղաքացիական օրենսգրքի համապատասխան կարգավորումները:

Նախ նշենք, որ Օրենքի 3-րդ հոդվածը նախատեսում է «վարչարարություն» հասկացության բովանդակությունը, որի համաձայն՝ վարչարարությունը վարչական մարմինների՝ արտաքին ներգործություն ունեցող գործունեությունն է, որը եզրափակվում է վարչական կամ նորմատիվ ակտերի ընդունմամբ, ինչպես նաև գործողություն կամ անգործություն, որն անձանց համար առաջացնում է փաստական հետևանքներ: Ակնհայտ է, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի կամ պաշտոնատար անձի կողմից կատարված ցանկացած գործողություն չէ, որը հանդիսանում է վարչարարություն: Նույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսվում են բոլոր այն մարմինները, որոնք հանդիսանում են վարչական մարմին: Դրանք են՝ ա) Հայաստանի Հանրապետության գործադիր իշխանության հանրապետական մարմիններ՝ Հայաստանի Հանրապետության նախարարություններ, ինչպես նաև Հանրապետության ողջ տարածքում վարչարարություն իրականացնող պետական այլ

մարմիններ, բ) տարածքային կառավարման մարմիններ՝ մարզպետներ, գ) տեղական ինքնակառավարման մարմիններ՝ համայնքի ավագանի և համայնքի ղեկավար:

Ակնհայտ է, որ «վարչական մարմիններ» և Վճռաբեկ դատարանի կողմից օգտագործված «պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմին կամ պաշտոնատար անձ» հասկացությունների բովանդակությունը նույնական չէ և վերջինս ավելի լայն բովանդակություն ունի՝ ի համեմատություն վարչական մարմինների: Որպես օրինակ նշենք, որ դատարանների կողմից դատական ակտերի կայացումը ևս կարող ենք դիտարկել որպես պետական մարմինների կողմից իրականացվող գործունեություն, որի արդյունքում ևս կարող է պատճառվել վնաս: Նման իրավիճակի օրինակ կարող է հանդիսանալ թիվ ԵԴ/54146/02/22 քաղաքացիական գործը, որի շրջանակներում «Հելսինկյան Քաղաքացիական Ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» ՀԿ-ն հայց էր ներկայացրել ընդդեմ Հայաստանի Հանրապետության՝ պահանջելով հատուցել ոչ ողջամիտ ժամկետներում արդար դատաքննության իրավունքի խախտման հետևանքով առաջացած ոչ նյութական վնասը, ինչը գործի քննության արդյունքում բավարարվել էր: Ակնհայտ է, որ սույն գործով քննության է առնվել ոչ թե վարչական մարմնի, այլ դատարանի գործունեության հետևանքով առաջացած վնասին առնչվող գործ, որի վրա տարածվում էր Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԿԴ/3296/02/14 քաղաքացիական գործի շրջանակներում հայտնած դիրքորոշումը: Ակնհայտ է նաև, որ քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինների կողմից վարչարարություն չի իրականացվում:

Սակայն անդրադառնանք այն հարցին, թե ինչու վերոնշյալ որոշման մեջ հայտնած դիրքորոշումը ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով պատճառված վնասի գործերի վրա չի տարածվում: Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ դիրքորոշումը հիմնված է Քաղաքացիական օրենսգրքի 162¹-րդ հոդվածի վրա, որի 5-րդ մասը նախատեսում է, որ «ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով պատճառված ոչ նյութական վնասը ենթակա է հատուցման «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով»: Սա նշանակում է, որ Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԵԿԴ/3296/02/14 քաղաքացիական գործի շրջանակներում հայտնած դիրքորոշումը տարածվում է բոլոր պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ պաշտոնատար անձանց այն գործողությունների վրա միայն, որոնք վարչարարություն չեն հանդիսանում: Տարբեր է նաև վերոնշյալ գործերի ենթակայությունը դատական համակարգում. բացառությամբ ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասի հատուցման հետ կապված գործերի, որոնք քննվում են վարչական դատավարության կարգով, մյուս՝ վարչարարություն չհանդիսացող գործողություններով պետական կամ տեղական

ինքնակառավարման մարմինների կողմից հասցված ոչ նյութական վնասի հատուցման գործերը քննվում են քաղաքացիական դատավարության կարգով: Հետևաբար՝ սխալ ենք համարում նաև դատարանի կողմից թիվ ՎԴ/2108/05/19 և թիվ ՎԴ/2308/05/18 վարչական գործերով կայացված վճիռները, որոնք մերժել են ոչ գույքային վնասի հատուցումը՝ հիմնվելով Վճռաբեկ դատարանի վերոնշյալ որոշման վրա:

Այնուամենայնիվ, չենք բացառում նաև, որ դատարանը ճանաչման հայցի շրջանակներում նաև նախնական փուլում ճանաչի հիմնարար իրավունքի խախտման փաստը, եթե նման պահանջ ներկայացվել է իրեն հայցադիմումով: Նման փաստը, հանդիսանալով նախադատելի, հետագա փուլում ապացուցման կարիք չի ունենա:

Ամփոփելով վերոնշյալը՝ կարող ենք փաստել, որ ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտմամբ պատճառված ոչ գույքային վնասը ենթակա է հատուցման հետևյալ նախապայմանների առկայության դեպքում՝

- իրականացվել է ոչ իրավաչափ վարչարարություն, ինչը ճանաչվել է վարչական կամ դատական կարգով (ապացուցման է ենթակա նախնական փուլում)
- խախտվել է մարդու հիմնարար իրավունքը (ապացուցման է ենթակա հետագա փուլում)
- պատճառվել է վնաս (ապացուցման է ենթակա հետագա փուլում),
- իրականացված վարչարարության և պատճառված վնասի միջև առկա է պատճառահետևանքային կապ (ապացուցման է ենթակա հետագա փուլում):

Հիմնարար իրավունքի խախտման արդյունքում ոչ գույքային վնաս կրելու փաստի ապացուցումը

Մի շարք վեճերի տեղիք է տալիս այն հարցը, թե ում վրա պետք է դրվի ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտմամբ ոչ գույքային վնասի հասցված կամ չհասցված լինելու փաստի ապացուցման պարտականությունը՝ հատուցում պահանջող կողմի՞, թե՞ վարչական մարմնի:

Տեսության մեջ առկա է մոտեցում, որի համաձայն այդ պարտականությունը պետք է դրվի հատուցում պահանջող կողմի վրա, քանի որ ՄԻԵԴ պրակտիկան այս դեպքում կիրառելի չէ: Ի հիմնավորումն այս պնդման՝ նշվում է, որ անձը իրավունք ունի արդարացի փոխհատուցում ակնկալել միայն ՄԻԵԴ-ին դիմելու դեպքում, հետևաբար վերջինիս պրակտիկան այս հարցի լուծման համար էական նշանակություն ունենալ չի կարող: Այս տեսակետի կողմնակիցները նշում են նաև, որ «*օբյեկտիվ իրականության*

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ $\diamond$ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ $\diamond$ 1(122) 2026

մեջ դժվար է պատկերացնել այնպիսի իրավիճակ, երբ վարչական մարմինը կարողանա ապացուցել տուժողին վնաս չպատճառած լինելու հանգամանքը»¹:

Այնուամենայնիվ, այս մոտեցման հետևս համաձայնել չենք կարող:

Նախ անդրադառնանք ՄԻԵԴ պրակտիկայի կիրառելիության թույլատրելիության հարցին: ՀՀ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածը սահմանում է, որ «1. Հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ Սահմանադրությունում ամրագրված դրույթները մեկնաբանելիս հաշվի է առնվում Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան»: ՄԻԵԴ-ը հանդիսանում է նմանատիպ մարմին, ուստի՝ դրա պրակտիկան պարտադիր է հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ դրույթները մեկնաբանելիս: ՄԻԵԴ նախագահի կողմից 2007 թվականի մարտի 28-ին տրված և 2022 թվականի հունիսի 9-ին փոփոխված գործնական ուղեցույցի մեջ նշված է, որ «(...) ենթադրյալ խախտման և բարոյական վնասի միջև պատճառահետևանքային կապը հաճախ ողջամտորեն ենթադրելի է, ուստի դիմումատուները պարտավոր չեն ներկայացնել իրենց տառապանքի վերաբերյալ որևէ լրացուցիչ ապացույց»²: Այս մեկնաբանությունից բխում է, որ ՄԻԵԴ-ը հիմնարար իրավունքի խախտումը բավարար է համարում ոչ նյութական վնասի հասցված լինելու փաստը ապացուցված համարելու համար: Գտնում ենք, որ այս մեկնաբանությունը չի վերաբերում ՄԻԵԴ-ի դատավարական նորմերի կիրառելիությանը, ուստի ՀՀ Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի ուժով պարտադիր է նաև ՀՀ դատական համակարգի համար:

Անդրադառնանք նաև վարչական վարույթի ընթացքում ապացուցման պարտականության բաշխման հարցին: Օրենքի 10-րդ հոդվածը վարչարարության հիմնարար սկզբունք է սահմանում հավաստիության կանխավարկածը: Այս սկզբունքի համաձայն՝ «Վարչական մարմնի կողմից քննարկվող փաստական հանգամանքների վերաբերյալ անձի ներկայացրած տվյալները, տեղեկությունները համարվում են հավաստի բոլոր դեպքերում, քանի դեռ վարչական մարմինը հակառակը չի ապացուցել: // Արգելվում է անձանցից պահանջել իրենց ներկայացրած տվյալները, տեղեկությունները հավաստող փաստաթղթեր կամ լրացուցիչ տեղեկություններ, եթե այդ պահանջը սահմանված չէ օրենքով: // Եթե վարչական մարմինը հիմնավոր կասկածներ ունի

¹ Գեղամյան Է., Հակոբջանյան Ա., Վարչարարությամբ պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցման նախապայմանների վերաբերյալ որոշ հիմնահարցեր: «Արդարադատություն», 2022 թ., 1 (56):

² Just satisfaction claims, Practice Directions, Guide.

անձանց ներկայացրած տվյալների, տեղեկությունների իսկության վերաբերյալ, ապա ինքը պարտավոր է ինքնուրույն և իր հաշվին ձեռնարկել միջոցներ՝ դրանց իսկության մեջ հավաստիանալու համար»։ Այս սկզբունքի նպատակն է բարձրացնել վստահության մակարդակը վարչական մարմինների և անձանց միջև¹։ Սույն սկզբունքի նպատակահարմարության բարձրացման համար էական նշանակություն ունի նաև Քրեական նոր օրենսգրքի 504-րդ հոդվածը, որը քրեական պատասխանատվություն է սահմանում վարչական գործով կամ վարչական վարույթով սուտ բացատրություն, ցուցմունք տալու համար, եթե դա էական նշանակություն է ունեցել գործի լուծման համար կամ խաթարել է գործի կամ վարույթի ընթացքը։

Թիվ ՎԴ/7522/05/17 վարչական գործի շրջանակներում սույն սկզբունքի կիրառելիությանն անդրադարձել է նաև Վճռաբեկ դատարանը։ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարել անդրադառնալ այն իրավական հարցադրմանը, թե ինչ միջոցներով կարող է անձը վարչական մարմնի հետ փոխհարաբերություններում կատարել իր համար բարենպաստ փաստական հանգամանքների առկայության ապացուցման պարտականությունը և ինչ հետևանք կարող է ունենալ նրա կողմից այդ պարտականությունը չկատարելը։ Վճռաբեկ դատարանն իր որոշման մեջ հանգել է այն եզրակացությանը, որ «վարչական մարմնի հետ փոխհարաբերություններում իր համար բարենպաստ փաստական հանգամանքների առկայության ապացուցման պարտականությունն անձը կարող է կատարել «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 42-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկված ապացույցներ ներկայացնելու միջոցով, որոնցում պարունակվող տվյալները, տեղեկությունները համարվում են հավաստի բոլոր դեպքերում, քանի դեռ վարչական մարմինը հակառակը չի ապացուցել։ Միևնույն ժամանակ օրենսդիրը վարչական մարմնին պարտավորեցրել է ինքնուրույն և իր հաշվին ձեռնարկել միջոցներ՝ անձանց ներկայացրած տվյալների, տեղեկությունների իսկության մեջ հավաստիանալու համար, եթե հիմնավոր կասկածներ ունի այդ տվյալների, տեղեկությունների իսկության վերաբերյալ։ Ընդ որում, վարչական մարմնի կողմից անհրաժեշտ միջոցները պետք է ձեռնարկվեն օրենքին համապատասխան, իսկ ձեռք բերված ապացույցները պետք է համապատասխանեն օրենքի պահանջներին, որպեսզի դրանք համարվեն թույլատրելի, ենթակա լինեն հետազոտման և գնահատման»²։ Այս որոշումից բխում է, որ եթե անձը

¹ Թովմասյան Հ., Մուրադյան Գ., Թորոսյան Հ., Գրիգորյան Վ., Պողոսյան Վ., «Հարցեր և պատասխաններ Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի վերաբերյալ։ Երևան, Տիգրան Մեծ, 2015, էջ 42։

² ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումը վարչական գործ թիվ ՎԴ/7522/05/17 մասին։

դիմում է ներկայացրել վարչական մարմնին իր հիմնարար իրավունքի խախտման հետևանքով պատճառված ոչ գույքային վնասի հատուցման վերաբերյալ բարենպաստ վարչական ակտ ընդունելու պահանջով և վարչական վարույթի ժամանակ ապացույցներ է ներկայացրել իր պահանջի հիմնավորման համար, ապա դրանք համարվում են հավաստի, քանի դեռ դրանք բավարար ապացույցներով չեն հերքվել վարչական մարմնի կողմից: Նշենք, որ Օրենքի 42-րդ հոդվածի համաձայն վարչական վարույթի ընթացքում ապացույցներ են հանդիսանում բացատրությունները, ցուցմունքները, փորձագիտական եզրակացությունները, փաստաթղթերը, նյութերը, իրերը, ինչպես նաև այն հանգամանքները, որոնք իր հայեցողությամբ վարչական մարմինը պիտանի և անհրաժեշտ է համարում գործի փաստական հանգամանքների բացահայտման և գնահատման համար: Ուստի՝ անձը լրիվ ազատ է իր պահանջների հիմքում դրված փաստերն ապացուցելու բացատրությունների, ցուցմունքների միջոցով:

Ուստի՝ գտնում ենք, որ հիմնարար իրավունքի խախտման դեպքում պետք է գործի այն կանխավարկածը, որ անձը կրել է ոչ գույքային վնաս:

Հիմնական իրավունքի խախտման վերացումը ներողություն խնդրելով

Հետաքրքրական է՝ արդյո՞ք Օրենքը թույլ է տալիս վարչական մարմնի կողմից ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասը հատուցել ներողություն խնդրելով:

Օրենքի 97-րդ հոդվածը սահմանում է, թե ինչ եղանակներով կարող է հատուցվել վնասը: Այդ եղանակներն են վարչարարությամբ առաջացած հետևանքները վերացնելը կամ դրամական միջոցներով հատուցելը: Օրենքի 98-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է՝ «*եթե վնասը որևէ փաստացի դրության՝ ի վնաս անձի փոփոխության մեջ է, ապա պարասխանատվություն կրողը պարտավոր է վերացնել դրա առաջացրած հետևանքները՝ նախկին դրության, իսկ եթե դա անհնար կամ անարդյունավետ է, ապա դրան համարժեք այլ դրության վերականգնման միջոցով*»: Իսկ Օրենքի 99-րդ հոդվածը նշում է, որ «*Պարասխանատվություն կրողը վնասը հատուցում է դրամական միջոցներով, եթե հետևանքների վերացումը հնարավոր կամ բավարար չէ, կամ հետևանքների վերացման համար անհրաժեշտ են ավելի մեծ ծախսեր, քան պարճառված գույքային վնասը*»:

Օրենքի իրավական վերլուծությունը թույլ է տալիս պնդել, որ այն վնասի հատուցման եղանակների մեջ նախապատվությունը տալիս է նախ նախկին դրության վերականգնմանը, ապա եթե դա հնարավոր կամ արդյունավետ չէ՝ նախկին դրությանը համարժեք դրության վերականգնմանը: Եթե այս երկու եղանակներով հատուցումը

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ $\diamond$ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ $\diamond$ 1(122) 2026

հնարավոր կամ բավարար չէ, ապա կիրառելի է արդեն դրամական հատուցման եղանակը:

Որպես կանոն՝ թե՛ ներպետական և թե՛ միջազգային իրավական պրակտիկայում ընդունված է ոչ գույքային վնասը հատուցել դրամական եղանակով, սակայն չի բացառվում դա անել նաև այլ՝ նախկին դրության կամ դրան համարժեք դրության վերականգնման եղանակով: Այդպիսի հնարավորություն տալիս է ներողություն խնդրել պարտավորեցնելու ինստիտուտը, որը բավականին արդյունավետորեն կիրառվում է քաղաքացիական իրավունքի շրջանակներում՝ որպես պատվի կամ արժանապատվությանը պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցման եղանակ:

Դատական պրակտիկայում առկա է առնվազն մեկ դատական գործ, որի շրջանակներում Վարչական դատարանը վարույթ է ընդունել Արա Զոհրաբյանի հայցն ընդդեմ ՀՀ ՆԳՆ Ոստիկանության¹: Այդ դատական գործի շրջանակներում հայցվորը պահանջել է *պաշտոնապես ներողություն խնդրել Արա Գագիկի Զոհրաբյանից՝ ՀՀ ոստիկանության ծառայողների կողմից 26.11.2021 թվականին Արա Գագիկի Զոհրաբյանին Երևան քաղաքի Սախարովի հրապարակի մոտից ապօրինի ձերբակալելու գործողությամբ պատվի ու արժանապատվության իրավունքները խախտելու համար*»: Վարչական դատարանը սկզբում վերադարձրել է հայցադիմումը՝ նշելով, որ «վերլուծելով հայցադիմումով ներկայացված փաստական հանգամանքները վերը նշված իրավական նորմերի և ՀՀ վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Դատարանն արձանագրում է, որ հայցվոր Արա Զոհրաբյանը չի պահպանել ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցման՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված ընթացակարգը: (...) Այս համարեքստում, Դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել այն հանգամանքը, որ հայցվորի 1-ին պահանջն, ըստ էության, չի կարող քննարկվել Օրենսգրքի² շրջանակներում՝ հաշվի առնելով, որ այն ինքնին փոխկապակցված չէ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» օրենքից բխող վնասի հատուցման ինստիտուտի հետ և առավելապես վերաբերում է քաղաքացիաիրավական հարաբերություններին»:

Սույն որոշումը հայցվորի կողմից բողոքարկվել է Վերաքննիչ վարչական դատարան, ինչի արդյունքում վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է, իսկ որոշումը՝ վերացվել: Վերաքննիչ բողոքը բավարարելու որոշման մեջ Վերաքննիչ վարչական դատարանը նշել է՝ «Վերաքննիչ դատարանն արձանագրում է, որ հայցվորը պահանջում

¹ Թիվ ՎԴ/6004/05/23 վարչական գործ:

² Դատական ակտի իմաստով՝ Վարչական դատավարության օրենսգիրք:

է պատասխանող ՀՀ ՆԳՆ ոստիկանությանը ընդունելու ոչ իրավաչափ վարչարարության արդյունքում պատճառված ոչ գույքային վնասը հատուցող վարչական ակտ: Ընդ որում, Վերաքննիչ դատարանի գնահատմամբ, որպես պարզի ու արժանապատվության իրավունքները խախտելու արդյունքում առաջացած ոչ նյութական վնասի հատուցում, հայցվորը պահանջում է ներողություն խնդրել՝ հետևանքների վերացման՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված վնասի հատուցման եղանակով»: Ուստի՝ Վերաքննիչ վարչական դատարանը թույլատրելի է համարել ներողություն խնդրելու միջոցով վնասի հատուցում ստանալը՝ այն դիտարկելով որպես հետևանքների վերացման եղանակ:

Գտնում ենք, որ այս եղանակով վնասի հատուցումը հետխորհրդային երկրներում, որտեղ երկար տարիներ անընդունելի է համարվել բարոյական վնասի դիմաց դրամական հատուցում պահանջելը, կարող է բավականին արդյունավետ լինել:

Եզրակացություն

Հիմնվելով վերոնշյալ վերլուծությունների վրա՝ կարող ենք պնդել, որ՝

- ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտմամբ կարող է ոչ գույքային վնաս հասցվել նաև իրավաբանական անձանց,
- ոչ իրավաչափ վարչարարության հետևանքով հիմնարար իրավունքի խախտման փաստը կարող է հաստատվել թե՛ նախնական, թե՛ հետագա փուլում,
- վարչական վարույթի կամ դատավարության ընթացքում հիմնարար իրավունքի խախտման փաստի ապացուցման դեպքում պետք է գործի ոչ գույքային վնաս հասցված լինելու կանխավարկածը,
- Որպես վարչական մարմնի կողմից ոչ իրավաչափ վարչարարությամբ պատճառված ոչ գույքային վնասի հատուցում կարող է պահանջվել ներողություն խնդրել:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի և գրականության ցանկ

1. ՀՀ Սահմանադրություն: Ընդունվել է 06.12.2015 թ., ուժի մեջ է մտել 22.12.2015 թ.: Գործում է:
2. «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենք: Ընդունվել է 18.02.2004 թ., ուժի մեջ է մտել 31.12.2004 թ., ՀՕ-41-Ն: Գործում է:
3. Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք: Ընդունվել է 06.12.1985 թ., ուժի մեջ է մտել 01.06.1986 թ.: Գործում է:
4. Քաղաքացիական օրենսգիրք: Ընդունվել է 05.05.1998 թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.1999 թ., ՀՕ-239: Գործում է:
5. **Թովմասյան Հ., Մուրադյան Գ., Թորոսյան Հ., Գրիգորյան Վ., Պողոսյան Վ.**, «Հարցեր և պատասխաններ Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի վերաբերյալ: Երևան, Տիգրան Մեծ, 2015, 364 էջ:
6. **Գեղամյան Է., Հակոբջանյան Ա.**, Վարչարարությամբ պատճառված ոչ նյութական վնասի հատուցման նախապայմանների վերաբերյալ որոշ հիմնահարցեր: «Արդարադատություն», 2022 թ., 1 (56), 9 էջ:
7. **Հովհաննիսյան Կ.**, «Բարոյական վնասի հատուցման հիմնախնդիրները և նշված ինստիտուտի առավել վիճահարույց ասպեկտները»: «Արդարադատություն», 9 էջ:

КОМПЕНСАЦИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНОГО ВРЕДА В СЛУЧАЕ НАРУШЕНИЯ ОСНОВОПОЛАГАЮЩЕГО ПРАВА ВСЛЕДСТВИЕ НЕПРАВОМЕРНОГО АДМИНИСТРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

В статье всесторонне исследуется ряд ключевых проблем, связанных с нематериальным вредом в случаях нарушения основополагающего права вследствие неправомерного административного управления. При формировании выводов и предложений были проанализированы как внутригосударственная, так и международная судебная практика, а также рассмотрен ряд положений, выдвинутых в теоретико-правовых исследованиях.

Целью исследования является выявление предпосылок получения компенсации нематериального вреда в случаях нарушения основополагающего права вследствие неправомерного административного управления, раскрытие ключевых проблем, связанных с доказыванием наличия нематериального вреда, а также анализ возможности компенсации

нематериального вреда посредством принесения извинений и возможности получения такой компенсации юридическими лицами.

Исследование показывает, что:

- вследствие нарушения основополагающего права, вызванного неправомерным административным управлением, нематериальный вред может быть причинен также юридическим лицам;
- факт нарушения основополагающего права вследствие неправомерного административного управления может быть установлен как на предварительной, так и на последующей стадии;
- при доказывании факта нарушения основополагающего права в ходе административного производства или судебного разбирательства должна действовать презумпция причинения нематериального вреда;
- в качестве формы компенсации нематериального вреда, причиненного неправомерным административным управлением со стороны административного органа, может быть заявлено требование о принесении извинений.

Ключевые слова: неправомерное административное управление, нематериальный вред, основополагающие права, моральный вред, нематериальный ущерб, административное право.

COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGE IN THE EVENT OF A VIOLATION OF A FUNDAMENTAL RIGHT RESULTING FROM UNLAWFUL ADMINISTRATIVE CONDUCT

Annotation

The article provides a comprehensive examination of a number of key issues relating to non-pecuniary damage in cases where a fundamental right is violated as a result of unlawful administrative conduct. In formulating the proposed conclusions, both domestic and international judicial practice have been analysed, alongside a review of several arguments advanced in theoretical legal scholarship.

The purpose of the study is to identify the prerequisites for obtaining compensation for non-pecuniary damage in cases of violation of a fundamental right caused by unlawful administrative conduct, to clarify the core issues related to proving the existence of non-pecuniary damage, as well as to examine the possibility of compensating non-pecuniary damage through an apology and the ability of legal persons to obtain such compensation.

The study demonstrates that:

- as a result of the violation of a fundamental right caused by unlawful administrative conduct, non-pecuniary damage may also be inflicted on legal persons;
- the fact of a violation of a fundamental right resulting from unlawful administrative conduct may be established both at a preliminary stage and at a subsequent stage;
- where the violation of a fundamental right is proven in the course of administrative proceedings or judicial review, a presumption of the existence of non-pecuniary damage should apply;
- an apology may be claimed as a form of compensation for non-pecuniary damage caused by unlawful administrative conduct on the part of an administrative authority.

Keywords: unlawful administrative conduct, non-pecuniary damage, fundamental rights, moral damage, non-material damage, administrative law.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 10.01.2026 թ., պրվել է գրախոսության 22.01.2026 թ., ընդունվել է տպագրության 26.01.2026 թ.: